

Nummer 1
Maj 2012

Indhold

3 Forord

Af Jan Nilsson

**4 Kirkelig undervisning af
ikke-døbte – erfaringer med
minikonfirmander i et landsogn**

Af Birte Jacobsen

**7 Med folkekirken på helsemesse
i Aalborg**

Af Thomas Bro Wormslev Jakobsen

**12 Mødet med mennesker af
anden tro i sundhedsvæsenet**

Af Henning Nabe-Nielsen

**18 Praksis i religionsmødet er
praktiseret religionsteologi**

Af Michael Krogstrup Nissen

Forord

Af Jan Nilsson

Redaktør

Det er i dag blevet mere og mere almindeligt, at folkekirken møder mennesker af anden tro end kristendommen. Mange steder i landet er det blevet en naturlig del af folkekirkens lokale arbejde at være i samtale med mennesker med forskellige religioner eller livstydninger. Det kan være muslimer, buddhister eller noget helt tredje. Man ser også i disse år, at folkekirken laver fælles arrangementer, fx at social karakter, sammen med lokale beboere fra en anden religion, eller man ser, at folkekirken inviterer åndeligt søgende mennesker til åbne samtaler om tro og religion.

Det er altså blevet en del af folkekirkens hverdag at forholde sig til mødet med mennesker af anden tro eller til mennesker, som er åndeligt søgende i bred forstand, uden at deres udgangspunkt er specifikt kristent. I denne nye situation er der behov for et sted, hvor værdifuld viden og erfaringer kan blive samlet og videreformidlet til gavn for andre, ligesom der er behov for en løbende refleksion over det aktuelle religionsmøde, som i dag er en del af folkekirkens udfordring.

Stiftssamarbejdet Folkekirken og Religionsmøde lancerer derfor dette *Magasin om Religionsmøde*, som et forum for viden, erfaringsudveksling, refleksion og debat om folkekirkens møde med andre religioner og livstydninger.

Magasinet henvender sig til menighedsrådsmedlemmer, præster, aktive i organisationer og alle andre, som arbejder med eller interesserer sig for religionsmøde. Magasinet er åbent for forskellige tilgange og holdninger til religionsmøde, som er repræsenteret i folkekirken, og der tilstræbes en teologisk bredde i artiklerne.

Dette første nummer af magasinet indeholder artikler om kirkelig undervisning af ikke-døbte, folkekirkelig deltagelse på alternative helsemesser, en hospitalspræsts refleksion over mødet med ikke-kristne i sundhedsvæsenet og en afsluttende artikel med overvejelser over forskellige religionsteologiske tilgange bag religionsmødet.

God læselyst!

Kirkelig undervisning af ikke-døbte

– erfaringer med minikonfirmander i et landsogn

Af Birte Jacobsen

Sognepræst i Rolfsted Sogn, Fyens stift.
Medlem bestyrelsen for Stiftssamarbejdet Folkekirke og Religionsmøde.

Vi oplever i disse år, at vi skal formidle kristendommens budskab til grupper af børn, hvor nogle af dem ikke er døbt. Nogle af de ikke-døbte kommer fra hjem, hvor forældrene har valgt dåben fra for deres børn. Det er typisk sket enten med den begrundelse, at børnene selv skal afgøre sig for dåb eller ikke dåb, eller ud fra en afvisning af kristendommen og den kristne tro. Andre af de ikke-døbte kommer fra buddhistiske eller hinduistiske eller muslimske hjem.

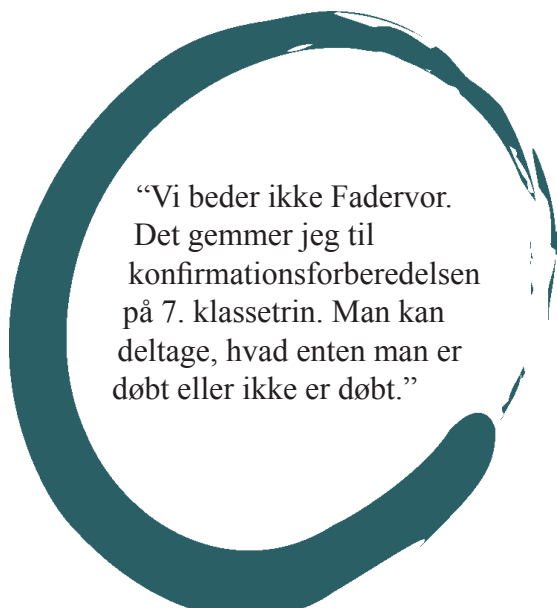
Indbydelsen

Som sognepræst i et landpastorat står jeg selv for undervisningen af minikonfirmanderne (eller juniorkonfirmanderne som de kaldes andre steder). Dette tilbud gives på 3. klassetrin. I en klasse på 18 elever deltager typisk de 16. Der er procentvis stor tilslutning. I pastoratet findes en kommuneskole og en grundtvigsk friskole. Der er altså to minikonfirmandhold, og tilslutningen er omtrent den samme fra begge skoler. Begge skoler lader sognepræsten deltage ved forældremødet ved skoleårets begyndelse. Præsten er med ved mødet de første 15 minutter og får ordet for en kort orientering, dels om samarbejde med en musiklærer på vej mod en gudstjeneste, hvor 3. klasse er særligt indbudt, dels om et tilbud om minikonfirmandundervisning gennem seks uger.

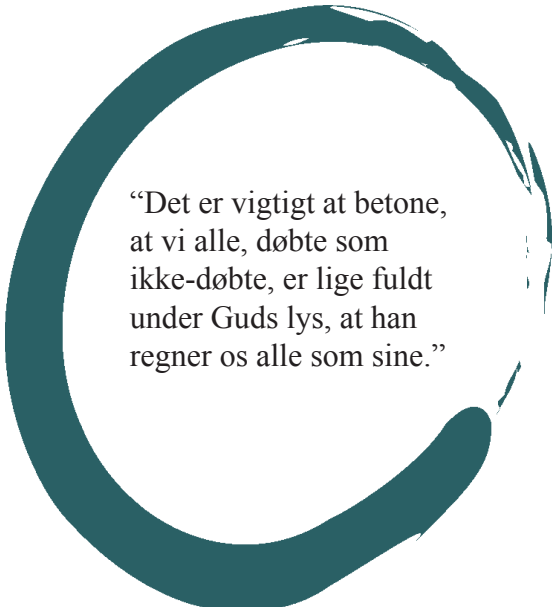
Under denne orientering lægger jeg vægt på, at minikonfirmandundervisningen lægges til rette, så den er for alle. Undervisningen er koncentreret om fortælling, samtale og sang. Børnene kan deltage ”i frihed”. Der indgår ingen ritualer i undervisningen – det sker kun ved den afsluttende gudstjeneste. Vi beder ikke Fadervor. Det gemmer jeg til konfirmationsforberedelsen på 7. klassetrin. Man kan deltage, hvad enten man er døbt eller ikke er døbt.

Undervisningen

Undervisningen er centreret om kirken. Jeg fortæller om det, som er i kirken. Det bliver i praksis først til bibelhistoriefortælling. Ved nadverbordet fortæller jeg om jødernes påske og om vi kristnes påske. Jeg fortæller om den sidste nadver som det måltid, hvor påskemåltidet fik en ny betydning for disciplene. Jeg fortæller, at kirken og menighederne blev til, hvor mennesker samledes og huskede på det, Jesus havde sagt og gjort ved at holde måltid, som han havde lært dem det. Jeg fortæller, at gudstjenesten i begyndelsen var dette måltid, og at dette måltid i dag er en ganske lille del af gudstjenesten. Børnene får lov at smage oblaten, alt imens jeg betoner, at dette ikke er et nadvermåltid. Det er det først, når ritualet med Jesu egne ord følger med.

“Vi beder ikke Fadervor. Det gemmer jeg til konfirmationsforberedelsen på 7. klassetrin. Man kan deltage, hvad enten man er døbt eller ikke er døbt.”

“Det er vigtigt at betone, at vi alle, døbte som ikke-døbte, er lige fuldt under Guds lys, at han regner os alle som sine.”

Ved døbefonten fortæller jeg om Johannes Døberen. Børnene får historien om Jesu dåb, om Ånden, der daler ned som en due, og røsten, der lyder fra himlene: ”Du er min elskede søn, i dig har jeg fundet velbehag!” Jeg fortæller om, at det er tradition, at børnene bliver døbt som spæde, fordi vi ser dåben som en gave. Og jeg tilføjer, at dåbsritualet er det samme, om man bliver døbt som lille eller som stor eller voksen. Vi hører, at vi må tage imod ligesom det lille barn. Også den voksne tager imod dåben som en gave.

Lige her er det vigtigt at dvæle ved, hvad Gud vil os. Han vil fortælle os, at han ser os som sine børn. Det gør han, uanset om vi er døbt eller ej. Vi er alle under Guds lys. Han vil gøre livet nyt for os alle. Ingen af os skal tvivle om, at vi hører ham til. Det, som sker i dåben, det er, at det, Gud vil os, siges til den enkelte af os med navns

nævnelser. Det er vigtigt at betone, at vi alle, døbte som ikke-døbte, er lige fuldt under Guds lys, at han regner os alle som sine. Det er vigtigt for de ikke-døbte børns skyld, at de ikke skal opleve, at de er uden for, mens vi står rundt omkring døbefonten. Og det er vigtigt for Guds skyld. Hvad skulle berettiget, at vi tegner et billede af Gud som den eksklusive? Det var jo ikke sådan, at han døde for A og B, men ikke for C og D. Den kærlighed, vi møder hos ham, da han hænger på korset, den er uden grænser og uden betingelser. Derfor står det ikke til os at sætte grænsen for, hvem der er indenfor, og hvem der er udenfor. Han gav sig selv for alle. Når vi holder dåb, siges dette til den enkelte af os. Og det betyder noget for os. Det betyder noget, at dette er sagt til mig ved navns nævnelse. Men vi lever lige fuldt under Guds lys, om vi er døbte eller ikke-døbte.

Ved prædikestolen skal der fortælles fra kirkehistorien. Anledningen til at prædikestolen kom ind i kirken, var Martin Luther og alt det, der skete omkring ham. Her får børnene historien om en dreng, som under et tordenvejr blev så angst, at han kaldte på Den hellige Anna og bad om hjælp, mens han afgav det løfte, at han ville gå i kloster, om han fik hendes hjælp. De hører om munkelivet i et kloster. Jeg fortæller om Martin Luthers opdagelse. Han ville gerne leve op til alle klosterregler. Han gjorde sig umage, og han så, at mange af de andre gjorde det samme. Her var det, han opdagede, at de levede i et kapløb om at blive mest perfekt. De levede i en konkurrence om, hvem der mon var størst og bedst i Guds øjne. Og hvad sker der, når man er i konkurrence? Man tænker på sig selv og sig selv igen. Man bliver forfængelig. Og jo mere forfængelig man bliver, jo længere væk kommer man fra Gud. Det kunne Martin Luther lige pludselig se. Da var det han spurgte: ”Har jeg en nådig Gud?” Det betyder: ”Hvordan mon Gud ser på mig? Er jeg et elsket menneske?” Martin Luther havde opdaget, at denne kamp for at blive god nok, var en håbløs kamp. Hvornår er man god nok? Munkene kæmpede så hårdt, fordi de var i tvivl om, om de var elskede mennesker. Martin Luther kunne se, at der var noget, der vendte helt forkert. Vi mennesker skal ikke kæmpe og kæmpe for at komme op til Gud. Vi skal tage imod, at Gud er kommet ned til os. Han er kommet for at vise os sit gode ansigt. Når Luther nu igen spurgte: ”Har jeg en nådig Gud?”, så lød svaret: ”Ja, du har en nådig Gud. Han er som en far. Han ser på dig som sit barn. Vær du bare glad!”

Ved orglet fortæller organisten om instrumentet, og børnene får anledning til at høre en række forskellige salmemelodier. Vi finder salmebogen frem og synger nogle af de salmer, som skal synges ved gudstjenesten til sidst. Børnene lærer en enkelt salme udenad. Vi lærer dem et nyt vers hver gang. Vi har gode erfaringer med Sten Kaaløs lille fortællende salme ”Du kom til vor runde jord”. De fire vers

fortæller om Jesu fødsel, Jesu dåb, korsfæstelsen og opstandelsen. Ved afslutningsgudstjenesten synger minikonfirmanderne denne salme som deres særlige indslag.

I forbindelse med indbydelsen til forældrene og børnene har jeg sagt, at undervisningen lægges fortællende an, at de kan deltage ”i frihed”, at vi hverken har nogen andagt eller noget direkte bekendende led i undervisningen. Dette modificerer jeg dog, hvor jeg nævner, at vi slutter med en gudstjeneste. Vi forbereder børnene på salmerne, så de oplever, at de er på hjemmebane under gudstjenesten. Og vi holder en generalprøve den sidste forberedelsesdag før afslutningsgudstjenesten.

Når vi når frem til gudstjenesten til sidst, ser vi jævnligt, at de børn, som ikke er døbt, udebliver, eller at de kommer uden forældre. Det forstår jeg godt. Det er et rum, som forældrene ikke har lært at kende som deres. Jeg synes, at det er stort, at de lader børnene deltage i forløbet. Børnene får lov at være med i fællesskabet med klassen, og de får lov at få en fortrolighed med, hvad der foregår i kirkerummet.

Den inklusive forkyndelse

Det er afgørende vigtigt, at disse ikke-døbte oplever, at også de er inkluderet i det fællesskab, som der fortælles om. Vi er i den lutherske teologi skolet i en tradition, hvor vi igen og igen vises tilbage på dåbens gave som vores udgangspunkt. Denne måde at forkynde på har der været god mening i, hvor hele befolkningen havde fået dåben med i vuggegave. I dag er situationen en helt anden. Dåben er langt fra en selvfølgelighed. Sådan er det både i den etnisk danske del af befolkningen og blandt vore mange nydanskere. Når vi i dag står en flok børn og voksne, døbt og ikke-døbt, rundt om døbefonten, da ville det være imod Guds Ånd, om vi forkyndte, at Guds lys og nåde og kærlighed til os skulle være betinget af, at vi har modtaget dåben. Vi kan forsøgsvis prøve at tænke tilbage på de første kristne. De modtog Ånden, før de modtog dåben. Ånden flyder til os uden hensyn til dåben.

Inden for de sidste år har jeg haft et konfirmandhold, hvor to ikke-døbte børn fra en 7. klasse bad om lov til at deltage i konfirmationsforberedelsen, selv om de hverken ville døbes eller konfirmeres. Jeg gav dem lov, og jeg oplevede ikke noget problem i det. Jeg mærkede, at især den ene forholdt sig meget kraftigt til de historier, vi arbejdede med. Hele tiden tænkte hun efter, om hun kunne være med på dette. Denne pige valgte kort før konfirmationen at lade sig døbe og konfirmere. Drengen, som havde været deltager på en god måde og ikke bare tilskuer, fastholdt sin oprindelige beslutning, at deltage i undervisningen og lade det blive derved.

For mig var denne dreng ligeså meget under Guds lys og del af Helligåndens fællesskab, som alle de andre var. Sådan tror jeg også, han selv oplevede det. Jeg kunne godt have undt ham at få dåben og konfirmationen med, fordi ritualet tilsiger den enkelte det, som er der til os fra Gud. Og det gør selvfølgelig noget ved os, at vi får lov at høre det. Men det var der også til ham, selv om han ikke blev døbt og konfirmeret.

“Det er afgørende vigtigt, at disse ikke-døbte oplever, at også de er inkluderet i det fællesskab, som der fortælles om.”

Med folkekirken på helsemesse i Aalborg

Af Thomas Bro Wormslev Jakobsen

Præst i Aalborg Stift.

Medlem af Aalborg Stifts Udvalg for Folkekirke og Religionsmøde.

Aalborg Stiftsudvalg for Folkekirke og Religionsmøde har været repræsenteret på Helsemessen i Aalborg hvert år i perioden 2006-2012 (samt i 1997). I stiftsudvalgets formålspapir nævnes tilstedeværelse på den årlige helsemesse som en væsentlig opgave for udvalget. Udvalgets tilgang har gennem årene først og fremmest været praktisk. Vi har prøvet os frem. Refleksionen er så efterfølgende sket i form af den årlige beretning til stiftsårbog og stiftets hjemmeside samt selvfølgelig vores interne evaluering. Nærværende artikel vil på samme måde tage udgangspunkt i den praktiske tilgang til det at have en stand på en alternativ messe – som en personlig beretning.

Vær så god! En bøn(ne)?

Sådan mødes mange messedeltagere hvert år ved stand nr. 6. ”En bønne”, af chokolade, altså, og mange tager imod med et smil. ”Dejligt at se, at folkekirken har humor”, siger en. ”Godt, at I er her”, siger en anden. Andre er mere overraskede: ”Måske vil du også have en bøn med”, siger vi og giver mulighed for at trække et lille lamineret kort med et billede af kaffebønner på den ene side og en lille bøn på den anden. Nogle smiler forlegent og går videre. Andre vil have at vide, hvad de ord så betyder lige i dette menneskes situation. I 2012 delte vi 450 gode bønner ud.

De små chokoladebønner og kort har givet mange ordskifter og smil men også ført til lange samtaler, sjælesorg og konkret forbøn. Man kan gemme sig længe bag en chokoladebønne, mens man tager mod til sig for at komme frem med sit ærinde, eller man kan komme videre med et ”tak for bønne”. Det virker godt i situationen, selvom man sikkert kan indvende alt muligt imod mannakorn eller chokoladekort. Faktisk oplever vi, at flere af de andre udstillere kommer hen: ”Jeg skal lige have mit kort i år, altså.” Vel at mærke med udlægning: ”sidste år fik jeg sådan en god bøn.” Bedre mulighed for en kort og relevant forkyndelse af evangeliet, kan næsten ikke tænkes. I år hørte vi: ”De ligger i skuffen derhjemme. Så ser jeg på dem en gang imellem.” En anden fortalte: ”Den hænger på opslagstavlen. Så tager jeg den ned efter et år og ser det år, der er gået, i lyset af bønne.” Jo, de små bønner ”arbejder” sandelig derude.

De seneste par år har vi også tilbudt Kirkefondets ”Bønner på vejen” til de besøgende på standen, ca. 50 stk. per messe. At være på vej er en grundlæggende forståelse hos mange messegæster, og det synes som om, at titlen netop derfor fanger øjet. Jeg tilbød en ældre dame et eksemplar, hvortil hun svarede: ”Nej tak, jeg fik én sidste år, og jeg bruger den hver morgen.” Det er grund nok til, at vi står her år efter år. Et år delte vi flasker med kildevand ud: ”Livets vand” – med en hjemmelavet etiket med billede og relevant bibelcitater (Joh 7, 37), samt tidspunkter for standens tilbud. Det er svært at sige, om det gav øget søgning til vore tilbud, men der var mange små gode ordvekslinger med messegæster. Jo, flaskerne

“Kirken står så yderligere med det problem, at messedeltagerne ofte går forbi kirken, fordi de ikke mener, at kirken kan rumme deres spiritualitet.”

var virkelig populære blandt messegæsterne, skønt selvfølgelig en investering for os. Næste år bliver det måske noget med "livets brød" eller "honningkager".

Praksis

Praksis er et hovedbegreb, som man må forholde sig til. Kirsten Grube anfører i sin undersøgelse af holdninger hos messegæster i København og Aalborg, at "den åndelige søgen – indenfor et overvejende holistisk verdensbillede – former sig som en søgen efter de elementer, tilgange og praksisser, som funktionelt kan hjælpe den enkelte videre i forhold til den individuelle udvikling af selvet." (Grube, s. 27) Dette kan til tider få nogle pudsige udtryk. På årets messe udbød en dame pludseligt: "Jeg har været henne at kigge på sten." En fra standen spørger tilbage: "Nå, købte du så én?" "Nej, de var alle sammen kolde. Hvis der ikke er varme i en sten, vil jeg ikke have den." Pludseligt trækker hun sit ærme op og viser den Kristuskrans, hun bærer om håndledet: "Lige nu varmer den her." Herefter vender hun sig og går: "Men det kan hurtigt ændre sig". Sådan sluttede det ordskifte (desværre). Men også et meget typisk ordskifte fordi man er optaget af det åndeliges funktionalitet, mere end hvad det åndelige er (Grube, s. 18). Man er med andre ord optaget af, hvad der fungerer godt for mig, lige nu, og hvad der kan hjælpe mig videre (Grube, s. 28). Som Kirsten Grube anfører, kan man ikke sige noget generelt om, at der er noget, som er mere troværdigt end andet, netop fordi der ikke er en universel sandhed (Grube, s. 23). Men opsøger man en workshop/et foredrag, er det et udtryk for, at man har et ønske om at blive lidt klogere på, hvad der ligger bag de redskaber, man ønsker at benytte sig af (Grube, s. 11). Kirken står så yderligere med det problem, at messedeltagerne ofte går forbi kirken, fordi de ikke mener, at kirken kan rumme deres spiritualitet. Nogle er helt "afkoblet en kristen livs- og verdensforståelse (Grube, s. 16).

Efter således hurtigt at have sakset i Grubes rapport bliver folkekirkens dilemma lysende klart, såfremt man ønsker at være aktivt tilstede på helsemesserne. For man må tage udgangspunkt i konkrete praksisser som fx bønnekort, lys og Kristuskrans, og man må kunne se en værdi i de mange korte møder og ordskifter. For i vores protestantiske sammenhæng har vi haft umådeligt svært ved at forholde os til tro som praksis, men det er ikke desto mindre i samtalen om praksis, at det frugtbare møde med messegæsten synes muligt. Derfor er det også karakteristisk, at flere miljøer i folkekirken – og vi i Aalborg er ingen undtagelse – forsøger at revitalisere gamle kristne praksisser, som navnlig har deres udspring og liv i ortodoks og katolsk sammenhæng. Man kan videre nævne lystænding/lysglober, Jesusbøn, pilgrimsvandring, meditation, retræte, ikoner, helende bøn og mange andre ting. Så selvom disse praksiselementer fra tid til anden skaber behov for "religionsdialog" internt i det folkekirkelige bagland, har kristen praksis fra begyndelsen været overskriften for Aalborg Stiftsudvalgs stand på Helsemessen. Det signalerer vi klart med standens banner: "Kristen Spiritualitet, Bøn og Praksis – Folkekirken i Aalborg Stift – Pilgrimsvandring og Kristen Meditation"

"Vi har prøvet at finde veje til at gøre sider af kristendommen relevant for de mennesker, som besøger messerne."

Hvorfor står vi der?

Vi har aldrig haft den store forkromede debat om, hvorfor vi står på messerne. Snarere har der været tale om en løbende samtale i forbindelse med de årlige evalueringer. Og holdningerne har virkelig været meget forskellige. Men vi har alle – nuværende som tidligere medlemmer – været drevet af, at vi skulle være der. Et af udvalgets tidligere medlemmer siger i Folkekirke og Religionsmødes Jubilæumshæfte: "Det, der foregår her, er ikke ligegyldigt pjat. I cafeteriet, hvor bordene står tæt, kan man blive ufrivilligt vidne til følgende: Et midaldrende par sidder og kigger på de farvede streger, de har fået tegnet i hænderne (200 kr.!)." Han græder. Hun argumenterer: "Jamen når han

siger det, så bliver vi altså nødt til at blive skilt.' Man føler sig uhyggeligt magtesløs." Det er forbundet med stor smerte at blive konfronteret med et så tragisk ordskifte. Så skal vi altså være der, lige meget hvad. Flere af os har oplevet, at messegæster er kommet hen til os, og har sagt flygtigt: "Det er godt, at I står her" eller "der er brug for, at også I er her." Og væk har de været igen. Ingen samtale, kun denne lille opmuntring. Det er – kunne man sige – den negative begrundelse for at være på messerne.

Den positive begrundelse er måske kærligheden til det søgende menneske og ønsket om dialog. I lytterunden "Tro i lære" siger en af informanterne: "En spirituel dialog kan kun ske, hvis du er personlig og giver noget af dig selv, og spørger ind til din egen erfaring, sætter sprog på egne erfaringer og liv. Man må starte på erfaringsplanet. Senere – efter lang tid – kommer teologien" (Christensen m.fl., s. 11).

I en eller anden forstand er det selvfølgelig en efterrationalisering at bringe dette citat i spil, for vi har jo prøvet os frem. Vi har prøvet at finde veje til at gøre sider af kristendommen relevant for de mennesker, som besøger messerne. Vi har været meget lavpraktiske på vores egen måde. Måske har vi også været i en form for trods. For det kan ikke være rigtigt, at den religiøse søgen skal gå uden om folkekirken, fordi "kirken ikke forstår mig" (Møllerup-Degn m.fl., s. 10). Man må kunne være sammen i et fælles rum uden at skulle være enige. Tolerance er ikke ligegyldighed men at give den anden rum, at lytte til den anden og gå et stykke ad vejen med den anden.

"Om noget er bibelsk og kristent, så er det synet på det hele menneske og omsorgen for det hele menneske."

Forud for messen i 2010 forsøgte udvalget at finde en fælles formulering om udvalgets deltagelse på alternativmesserne. I referatet konstateres, at vi da ofte havde talt om det, og at vi hver især nok havde vore gode grunde, ellers ville næppe være med. Og den daværende formand for udvalget finder så en formulering, som har stået siden: "Om noget er bibelsk og kristent, så er det synet på det hele menneske og omsorgen for det hele menneske. Det handler om at tage og møde mennesket, som det er, og hvor det er ... Det handler om at stille sig på samme niveau som ligeværdige parter så at sige i øjenhøjde. Besøgende på Helsemessen forventer i høj grad en sådan åbenhed for det menneske, med tilbud om samtale og bøn ... Vi kan på en særlig måde udtrykke synet på og omsorgen for det hele menneske i en åben samtale og med mulighed for bøn. Derfor er vi med på messen".

Standen – en samtalestand

Standens indretning har varieret fra år til år alt efter tema. Hvert år har vi haft en flot gulvdekoration i forhold til tema, en vandkunst, en blomstrende ørken og paradiset's have. Og det er blevet bemærket. Andre udstillere og messegæster er kommet hen, "for lige at se, hvad I har fundet på i år." Ellers er det vigtigt med en visuel rolig stand – men med mulighed for aktivitet, så messegæsten rent faktisk kan komme "indenfor". Et år havde vi fodtætning (2008), og i år skriftestol (2012). Tidligere har der været mulighed for at tænde et lys i lystræet, samt at skrive en bøn. Det er desværre ikke længere tilladt med levende lys på standen. Vi har derudover satset på en enkelt markant dekoration, fx et maleri af Erik Boye (Livets vand), fotostat af et etiopisk ikon (Jesusbønnen), drivtømmerkors (Livets træ), og fotostater af keltiske kors (Keltisk spiritualitet).

Med et smil siger man, at kaffen er folkekirkens tredje sakramente. Så det er ingen overraskelse, at folkekirken de seneste år har budt på kaffe også på helsemessen i Aalborg. Vi har et lille cafébord, hvor vi byder på kaffe og en snak. Det har faktisk betydet, at vi har fået nogle messegæster til at bruge

tid på standen. En ung pige kom pludselig ind, satte sig, og spurgte mig uden yderligere introduktion: ”Hvad er kristen meditation?” Ca. 20 minutter efter sagde hun: ”tak”, rejste sig og gik uden yderligere høfligheder. En sær, men egentlig også smuk oplevelse. Andre er selvfølgelig blevet til lange, dybe samtaler. Eller den meget talende norske udstiller fra nabostanden, som hele tiden syntes, at kaffen duftede så herligt. Det kom der megen, god religionsdialog ud af. Vi kalder det for en samtalestand.

Standens tilbud

Med hensyn til standens konkrete tilbud, kan vi med baggrund i vore iagttagelser og erfaringer, som vi for en stor del har set bekræftet i Kirsten Grubes rapport, sige, at en stand bør rumme tre niveauer af tilbud:

Den hurtige kontakt: Vi tilbyder chokoladebønner og bønnekort, ”Bønner på vejen”. Et år tilbød vi ”Livets vand”. Det giver korte ordsrifter. Men vi kan se, at bønnekortene ”arbejder” derude. Nogle messegæster stopper op og snakker lidt. Andre kommer tilbage senere for en længere snak. Vi sælger kristuskranse og små russiske ikoner. De går godt, og giver anledning til vejledning i brugen og samtale i det hele taget. Slutteligt sælger vi udvalgte bøger med relevans for årets tema og i år også keltiske smykker. Man skal være opmærksom på, at når prisen er over 150 kr., bliver interessen for at købe betragteligt mindre. Selvfølgelig uddeler vi også diverse foldere mv.

Kom indenfor: Handler om tilbud, som får en messegæst til at tilbringe lidt mere tid på standen. Altid virkningsfuldt og relativt ufarligt er kaffen. Det giver samtaler om løst og fast, men munder også ud i åndelig vejledning og forbøn, når folk har ”taget mod til sig”. Der var tidligere mulighed for at tænde lys, som havde en hvis interesse, og skrive en bøn. Vi har haft fodtøying med åndelig samtale, og i år ”skriftestolen”. Gennem alle årene har der været et udtalt tilbud om forbøn. Men det er et spørgsmål, om vi ikke skal være mere tydelige om at tilbyde (helende) forbøn.

Foredrag/workshops/meditationer: Disse foregår ikke på standen men i særlige lokaler, og er rettet mod den messegæst, som ønsker at fordybe sig. Vore særlige tilbud har gennem årene haft relation til årets tema. Middagsmeditationerne er det gennemgående tilbud, og spændende fordi de kræver, at man er aktiv. Og som de har udviklet sig, bevæger de sig i grænselandet mellem kristendom og ny-åndelighed. Det giver overraskelser og skuffelser i begge lejre, hvis man kan sige det sådan. Men det er også der, hvor det at vandre sammen tager sin begyndelse.

Bogen *Jesus and the Gods of the New Age* er her værd at konsultere i forbindelse med, hvilke tilbud en given stand skal have. Forfatterne taler om *inkarnatorisk mission*. Evangeliet står over alle kulturer, jo, men vi må leve og praktisere troen i kulturen, og møder mennesker netop der. Kirken må forlade sin fæstning og træde ind i søgerens verden (Clifford og Johnson, s. 25). Forfatterne gennemgår de mere etablerede ny-åndelige praksisser og veje til – ud fra et kristent synspunkt – at være i dialog og medvandrerskab. Man kan indvende, at meget af det nye ikke er med, og at man arbejder ud fra tanken om etablerede og veldefinerede spiritualiteter. I den forstand er billedet meget mere blandet i dag. Men bogens værdi ligger i holdningen til at være på messe som kristen stand. Som det siges, skal vi ikke stå udenfor og uddele traktater men være indenfor og være som jøde for jøderne, være uden lov for dem uden lov, svag for de svage osv. (1. Kor 9, 20ff). Sat i så konkret en kontekst er det et både foruroligende og provokerende udsagn, men også befriende.

Middagsmeditation

Som et enkelt eksempel på vore specifikke tilbud vil jeg nævne, at vi siden 2007 med en enkelt undtagelse har tilbudt fællesbøn ved middagstid. Det er virkeligt et eksempel på, hvordan vi har prøvet os frem, indtil vi de to sidste år endelig har ”knækket koden”. Vi lagde ud med klassisk tidebøn, tolvsang. Deltagerantallet var til at overskue. Messeledelsen opfordrede os at finde et andet navn, som blev Middagsmeditation og give en mere indbydende præsentation. Det fik mange til at komme, og til at gå igen, selvom vi havde blødt op på formen. Som nogle sagde højlydt: ”Øv, der er for kristent.” Den følgende dag projicerede vi en glasmosaik af Frans af Assisi op på væggen, hvilket bragte deltagerantallet væsentligt ned. Men dem, som kom ind, blev så til gengæld.

Vi måtte her afgøre hvilken balance, der består mellem præstation og konkret indhold. Man skal ikke på forhånd skræmme deltagere væk, på den anden side kan overskriften ”middagsmeditation” betyde næsten hvad som helst. Det fik nogle til at føle, at tilbuddet var noget andet end forventet. Nedtoner vi så sider af den kristne tro og de aspekter af kirkens lære, som erfaringsmæssigt støder an?

Ja, det er måske det, vi kan bebrejdes ved at tilbyde keltisk inspireret middagsmeditation. Men den keltiske spiritualitet og den ny-åndelige tankegang kan jo ”tale sammen”. Der er klare tilknytningsspunkter i det holistiske, i naturbillederne, det med mennesket i centrum, de helliges medvandring, og det ”rummelige” gudsbillede. Eller sagt på en anden måde, gudsbilledet kvalificeres sjældent på en ekskluderende måde. Også her er der en balance, som vi har måttet tale om: Vil vi vandre sammen i en bønsspraksis med mennesker, som ikke nødvendigvis er kristne, og som i år: holde nadver for forsoning og heling af jorden, eller vil vi, at bønnerne skal være et bekendelsesstatement – for nu at sige det sådan? Tilslutningen var i år overvældende. Folk kom til standen, ”det kan folkekirken altså også”, sagde flere, medens andre syntes, at ”det var godt”. En af byens kristne personligheder sagde: ”det her skal kirken også”.

Ved årets evaluering diskuterede vi meditationerne, som de to sidste år har været et crossover med brug af ”østlige” syngeskåle. At der kom så mange i forhold til tidligere, skyldes måske syngeskålene, eller at messedeltagerne har fået tillid til os. Teksterne er åbne, ja, men kristne, og syngeskålene er en del af den skabte verden, og kan også bruges til at prise Gud. Så skal kirken blive i sin fæstning, og holde en ”korrekt” tidebøn, eller gribe en god mulighed for en fælles praksis i grænselandet mellem kristendom og ny-åndelig spiritualitet, hvor nogle kristne bønner vil ”arbejde videre” i deltagernes bevidsthed? Vi konkluderede: ”jøde for jøderne og græker for grækerne.” Næste år bliver det måske Thomas Keating og centrerende bøn. Vi er på vej – altid!

Litteratur

Berit Schelde Christensen m.fl., *Tro i lære. Lytterunde Folkekirkens møde med tidens åndelige strømninger*, Frederiksberg, 2008

Ross Clifford og Philip Johnson, *Jesus and the Gods of the New Age*, Colorado Springs, USA, 2003

Lars Møllerup-Degn m.fl. *Tro i tiden. Lytterunde blandt mennesker inspireret af østlig religiøsitet og spiritualitet*, Frederiksberg, 2008

Kirsten Grube, *Jeg vælger det, der virker – mødet med en selvudviklingsorienteret livsstil*, Areopagos, Frederiksberg, 2010

Mødet med mennesker af anden tro i sundhedsvæsenet

Af Henning Nabe-Nielsen

Hospitalspræst, Rigshospitalet.

Har bl.a. skrevet boget "Religionsvejviser for sundhedspersonale".

Det følgende er skrevet på baggrund af mit arbejde som hospitalspræst på Rigshospitalet. Jeg er altså praktiker, der i mit daglige arbejde fører samtaler med mennesker i sundhedsvæsenet, hovedsageligt om eksistentielle og åndelige spørgsmål, der har det med at blive presserende når vores tilværelse rystes af sygdom og tab. På den ene side er jeg, som ansat på hospitalet, en del af det sundhedsvæsen, som patienterne møder. På den anden side er det mit indtryk, at jeg i mødet med patienterne betragtes som en slags ekstern fagperson. Måske i kraft af præsternes tavshedspligt, der gør, at samtalerne er fortrolige og ikke refereres til journaler eller andet personale.

Man bør være opmærksom på, at jeg skriver på baggrund af udsigten fra mit kontor og mine begrænsede erfaringer; for sundhedsvæsenet er så omfattende og vidt forgrenet, at man skal være meget forsigtig med generaliseringer.

Jeg vil forsøge at indkredse hvad der er det vanskelige ved mødet i sundhedsvæsenet, hvad menneskers tro kan betyde i dette møde og hvad sundhedsvæsenet gør for at imødekomme og give plads for den enkeltes tro.

Mødet

Når mennesker møder sundhedsvæsenet, og når sundhedsvæsenet møder mennesker, er der mange ting på spil. Men det er der vel i grunden altid når vi møder hinanden. Vi har allerede på afstand afkodet og indlæst en række forudsætninger for mødet: køn, alder, magtforhold, status osv. Er den vi møder barn, voksen eller gammel? Er han eller hun udstyret med dyr pels og smykker?, med slidte, overfyldte bærposer, nusset tøj og fedtet hår?, med kronraget isse og tatoveringer? eller med intellektuelle briller?

Og det sted, vi møder den anden, afsætter også en ramme for mødet. Foregår mødet på en fredelig eller skummel gade? til en fest, hvor vi er inviteret?, på et offentligt kontor?, til en konsultation? eller på et kunstgalleri? Og på hvilken side af skranken er vi selv? Er vi klienter, kunder, modtagere eller elever? Eller er vi lærere, sælgere, fagpersoner eller ledere?

Det rene, magtfrie eller forudsætningsløse møde findes ikke, for vi afkoder altid hinanden og indstiller os på mødets forudsætninger. Når vi møder sundhedsvæsenet i form af et moderne hospital, er der nogle åbenlyse rammer, der sætter mødet. Træder man ind på et moderne hospital – og man kan næsten selv vælge, hvilket man vil tænke på – så ligner det afgangshallen i en lufthavn. Der er venlige og imødekommende venteområder med grønne planter og kunst på væggene, der er café og kiosk og forskellige

“Det rene, magtfrie eller forudsætningsløse møde findes ikke, for vi afkoder altid hinanden og indstiller os på mødets forudsætninger.”

skranker med information og "check in". Den labyrintiske uoverskuelighed og de mange skilte med forkortelser og talkoder giver en klar fornemmelse af, at her kræver det en særlig viden og kompetence for at kunne orientere sig. Rummets summende liv præges af to grupper: de søgende, lidt usikre og bekymrede "gæster", og så de travle, målrettede og uniformerede "indfødte", der med deres særlige, indforståede sprog tydeligvis signalerer ejerskab. For selvom alle taler dansk, så har huset også sit eget, specialiserede sprog, "lægelatin", og sit eget begrebsapparat, som det kræver en vis uddannelse eller øvelse at blive fortrolig med.

Har man en sygdom gælder det om at få checket in, finde den rette afdeling, hvor man afleverer sin bagage og sit personlige ansvar i tillid til, at det dygtige personale sørger for, at man bliver bragt derhen, hvor man gerne vil.

Selvom man fra sundhedsvæsenets side tilstræber et lige og demokratisk møde og taler om behandlingstilbud, frit valg af sundhedsydelser, behandlingsgarantier, patientrettigheder osv., er der dog en ulighed i mødet, som altid har været en udfordring og har krævet opmærksomhed fra sundhedsvæsenets side.

Forventninger til mødet – lidt historie

Der var engang, hvor den eneste omsorg for syge – uden for familiens rammer – var knyttet til kirken. Der var klostre, der tog imod syge og fattige, Skt. Jørgensgårde for spedalske, og ved mange større kirker var der "Helligåndshuse" eller "hospitaller", dvs. asyl for familieløse, syge og hjælpeløse fattiglemmer. Helligåndshuset på strøget i København var byens hospital, og Sjællands første lutherske biskop, Peder Palladius (1503-1560), har beskrevet forholdene i sin visitatsbog: "– men vilt du se, hvem du giver din Almissee, da naar du kommer til København og haver der noget at gøre, gak ind i Helliggæstes Hus (Helligåndshuset) midt i Byen! Der skalt Du finde en aaben Dør for Dig; gak der op ad den ene Side og nær(ned) ad den anden, og se, hvilke mange arme Almissehoveder der ligger på de Senge, indført af ganske Sjællands Land, der Næse, Øjne og Mund er afædet af Pokker og Værk og Kræft, der Arme og Ben er afrunden (rådnet af), og endnu ligge og rynde (rådne) af Orme og Madiker og staa ikke til at læge udi deres livstid. Ikke ligger Du derinde, og jeg ej heller, end dog vi have det så vel fortjent, som de have, og at de skulle se dem i Spejl på os, som vi nu må se os på dem" (Palladius, s. 141 f.).

Det, Palladius beskriver, har ikke meget med sundhedsvæsen at gøre; men han siger alligevel noget væsentligt om mødet. Dels at mødet er ulige: den ene part er hjælpeløs, afmægtig og hjælp søgende og udleveret den anden parts barmhjertighed. Og dels at det ulige møde ikke må medføre magtmisbrug. Det understreges nemlig at det ulige magtforhold er tilfældigt og uforskyldt; "vi have det så vel fortjent som de" (Palladius, s. 142). Og på den baggrund anvendes spejlbilledet, der er en omskrivning af Den Gyldne Regel: Du skal gøre mod andre, hvad du ønsker andre, skal gøre mod dig.

Barmhjertighed og nådesbrød var den højeste forventning, man kunne have til mødet med datidens sundhedsvæsen. Man kunne måske få lidt mad og en bøn for sin sjæls frelse; men helbredelse var helt i Guds hånd, og ikke noget man kunne forvente af nogen jordisk instans.

Da Frederik V i 1757 byggede Danmarks første moderne hospital i Bredgade, Frederikshospitalet, blev der sat et relief af Den barmhjertige Samaritaner over hovedindgangen. Det indikerede, at her kunne man forvente at blive mødt af kristelig barmhjertighed og omsorg. Men den fremvoksende lægevidenskab lod forventningerne gå videre. I formålsbestemmelsen for hospitalet hedder det, at hospitalet skal være: "– et Hielpe-Middel for de syge, som ikke formåe i deres armelige og nødlidende tilstand at komme sig selv til Hjælp, og dog ved Guds Naadige Bistand og Lægens Hielp, samt en god og tilbørlig Underholdning kunde forhielpes til deres Førlighed igjen, saa de kunde igjen fortjene deres Leve-Brød".

Guds nådige bistand og lægens hjælp forudsættes at skulle arbejde sammen. Og derfor indskræpes patienterne, at de: ”stedse opføre sig Christelig og stille, agtsomme anhøre og følge Præstens Formaninger; sømmelig holde deres Morgen- og AftenAndagt; villig bruge de foreskrevne Lægemidler, følge de Leveregler og nøje rette sig efter de Anordninger, som allerede ere eller herefter maatte gøres”.

Sundhedsvæsenet, som det kom til udtryk på Frederikshospitalet, mødte mennesker med klare forventninger: man skulle opføre sig kristeligt og ydmygt underkaste sig de ”trossystemer” og anordninger som præsten og lægen pålagde. Til gengæld for sin underkastelse kunne man forvente barmhjertighed, omsorg og måske ligefrem helbredelse.

Da man i 1970’erne byggede det nuværende Rigshospital blev den moderne, sekulariserede måde at tænke på for alvor tydelig. Lægevidenskab og kristendom var tænkt fra hinanden, og man havde faktisk glemt at projektere en kirke med i bygningerne. Det afgørende var ikke mere at signalere at man var under Guds varetægt og blev mødt af en religiøst funderet barmhjertighedstanke. Byggeriet sendte til gengæld et klart signal om velfærdsstatens høje omsorg for sine borgere ved at gøre det nye Rigshospital til Københavns højeste hus.

Når man i 1970’erne mødte sundhedsvæsenets ypperste symbol, så mødte man en arkitektur, der udstrålede rene, stramme, nøgterne og usentimentale linjer. Her herskede stringent, videnskabelig funktionalisme, og brugeren af dette væsen kunne forvente at blive mødt af den ypperste, mest effektive og objektive bestræbelse på at helbrede skavanker. Sundhedsvæsenet var blevet frigjort fra religiøse normer og værdisæt og var ikke længere udtryk for de raskes barmhjertighedsgerninger mod de syge, men var resultatet af den demokratiske velfærdsstats institutionaliserede omsorg for alle dets borgere uanset status, økonomi, race eller religion.

Mødet med sundhedsvæsenet er over tid umærkeligt blev ændret radikalt. Man skal ikke længere komme som den magtesløse med hatten i hånden og bede om barmhjertighed. Man kommer som borger i et velfærdssamfund til det sundhedsvæsen, man på demokratisk vis selv har været med til at bestemme udformningen af, og hvis ydelser man har ret til at nyde. Mødet er blevet mere værdineutralt,

for sundhedsvæsenet skal kun have den autoritet og magt, som vi selv har tildelt det. Spørgsmålet om tro er blevet privatiseret på begge sider af mødet, for sundhedsvæsenet er principielt trosneutralt og tilstræber alene at møde patienten/borgeren med kendsgerninger, videnskabelige data og evidensbaseret behandlingsstrategi. Og borgerens/brugers/patientens tro er ligeledes en privat sag, der dybest set ikke vedrører sundhedsvæsenet.

“Lægevidenskab og kristendom var tænkt fra hinanden, og man havde faktisk glemt at projektere en kirke med i bygningerne.”

Forventningerne til det moderne sundhedsvæsen er, at det tilbyder højt specialiseret fysisk og psykisk behandling med henblik på helbredelse eller opnåelse af bedst mulig sundhed. Idealet om det lige, værdifri møde i sundhedsvæsenet afspejler sig i, at sprogbrugen i sundhedsvæsenet tilnærmer sig forretningsvæsenets terminologi, hvor man taler om brugere og udbydere af sundhedsydelser med behandlingstilbud og valgfrihed.

Målet om det lige, værdineutrale møde i sundhedsvæsenet og det frie valg af sundhedsydelser har sin baggrund i et nødvendigt opgør med et undertrykkende og nedværdigende sundhedssystem, der var stærkt hierarkisk opbygget og krævede underkastelse i mødet med patienter/brugere.

Men siden 1970'erne har der i sundhedsvæsenet været en stigende erkendelse af, at det stærke fokus på problemløsning kunne medføre, at de menneskelige vilkår ved at være sygdomsramt nemt blev overset. Selv om mødet mellem bruger og sundhedssystem ideelt set skulle være et ligeværdigt møde om i fællesskab at løse brugerens problem, så omfatter det at være sygdomsramt ikke blot smerter og tab på det fysiske plan men også på det psykiske, sociale og åndeligt/eksistentielle plan. Og hvis mødet med sundhedsvæsenet skal være lige og værdigt, så indebærer det også en forventning om, at man får respekteret sin personlighed i hele dens psykiske, sociale og åndelige totalitet.

Det ulige i mødet med sundhedsvæsenet

Som sagt findes det rene, magtfrie eller forudsætningsløse møde ikke. Det, der i særlig grad gør mødet med sundhedsvæsenet ulige, er fx at:

1) *Mødet er tvunget, nødtvunget.* De fleste kommer til sundhedsvæsenet, fordi de er i en nødsituation eller mangelsituation og har brug for en eller anden form for hjælp, som de håber systemet kan afhjælpe. Brugen af sundhedsvæsenet er sjældent et frit valg. I de fleste tilfælde er den ene part svag og hjælpesøgende og er tvunget til at søge derhen, hvor hjælpen er at finde.

2) *Mødet fordrer en grad af underkastelse.* Selv om sundhedsvæsenet er demokratisk og sundhedsydelser er en velfærdsrettighed, så har vi som samfund overdraget sundhedsvæsenet en myndighed, som vi nødvendigvis må underordne os for at kunne få hjælp. Hvis man bliver indlagt på et hospital må man tilpasse sig de gældende procedurer og institutionsregler, man må underkaste sig til tider smertefulde undersøgelser og behandlinger, man må opgive sin suveræne privatsfære og blufærdighed og man må underlægge sig institutionens tid med deraf følgende mødetider og ventetider.

3) *Mødet er præget af ulige magtforhold.* Sundhedsvæsenet/lægen sidder inde med en ekspertviden, der er afgørende for, at patienten/brugeren kan få den rette hjælp, og det kan være livet om at gøre, at patienten får gavn af denne viden. Som bruger af sundhedsvæsenet er man udleveret den videndes præcision og omhu, for uanset hvor meget information man får, er man dog underlegen i forhold til at vurdere eksperternes indsigt.

At holde fast i sig selv – bevare sin værdighed

Hvis vi skal forblive os selv i et møde, og ikke mindst hvis mødet er ulige, gælder det, at den man møder må anerkende og respektere ens egenværdi og personlighed. Værdi er ikke kun noget man har, men også noget vi giver hinanden gennem gensidig respekt og anerkendelse af forskellighed. Sundhedsvæsenet respekterer patienten/brugeren først og fremmest ved at sætte al ekspertise ind på at give en professionel og kompetent behandling. Man kunne sige, at det er *første-hjælp*. Men der er også brug for *næste-hjælp*. Det vil sige brug for at møde patienten/brugeren som andet og mere end sin mangel, og respektere patientens/brugers personlige totalitet.

“Værdi er ikke kun noget man har, men også noget vi giver hinanden gennem gensidig respekt og anerkendelse af forskellighed.”

Det er veldokumenteret, at det at blive ramt af tab eller en alvorlig sygdom ryster hele vores livsgrundlag. Derfor har der også, især indenfor sygeplejeforskningen, været stigende fokus på betydningen af, at behandling og omsorg skulle omfatte og respektere det hele menneske, dvs. både fysiske, psykiske, sociale og åndelige/eksistentielle aspekter.

Ligeledes er det et anerkendt faktum, at det er nødvendigt, både for et godt og effektivt behandlingsforløb og for at patienten kan bevare sin værdighed og personlige integritet, at patienten/brugeren har mulighed for at holde fast i sit åndelige og eksistentielle ståsted.

I Rigshospitalets standarder for patientbehandling hedder det bl.a. at: "Behandlingen respekterer og tager hensyn til patientens personlige værdier og overbevisninger." (Standarder for hospitaler, 2003, R1.2) og "Hospitalet har en procedure til at imødekomme patienters og pårørendes anmodning om pastoral bistand eller lignende anmodning relateret til patienters åndelige og religiøse overbevisning" (Standarder for hospitaler, 2003, R1.2.1).

For etniske danskere er det altid en mulighed at tilkalde egen sognepræst, og de fleste sygehuse og større institutioner har tilknyttet deres egen præst, som står til rådighed for sjælesorgssamtaler, dvs. samtaler om åndelige/eksistentielle spørgsmål.

For mennesker med anden etnisk baggrund kan mødet med sundhedsvæsenet være meget overvældende og fremmedartet. Og netop derfor er det vigtigt så vidt muligt at respektere den enkeltes religiøse og kulturelle holdepunkter, der netop i en krisesituation er så afgørende for, at et menneske kan bevare sin værdighed og vide sig respekteret.

Helt konkret har det på Rigshospitalet betydet, at man ud over at have et kirkerum også har fået indrettet et bederum i 2006, der kan benyttes af alle, der ikke vil anvende kirken. Den ene halvdel af bederummet er særligt indrettet til muslimer, der udgør langt den største religiøse minoritet i Danmark.

Det er et rum, der bliver flittigt brugt, og som er blevet taget imod af brugerne med stor taknemmelighed. En typisk hilsen i rummets fyldte gæstebog lyder: "Det er virkelig dejligt at vi fik et bederum, det er så dejligt at føle sig hjemme hos sig selv, og ikke blive holdt udenfor. Tusind tak for det".

Sjælesorg blandt muslimer

Der er ikke i muslimsk sammenhæng den samme tradition for at bruge imamen som sjælesørger og samtalepartner i svære livssituationer. Man bruger i langt højere grad sin familie og nære venner som ressourcepersoner. Samtidig er der ikke nogen standardiseret imamuddannelse, og man er derfor mere afhængig af et personligt kendskab til den imam, man evt. henvender sig til.

For at sikre at hospitalet også kunne imødekomme og respektere patienter med anden religiøs baggrund end kristne mht. åndelig og pastoral bistand, blev der i 2004 påbegyndt et samarbejde med Naveed Baig, der er imam, og Islamisk-Kristent Studiecenter om et projekt, der skulle sikre det bredest mulige tilbud om åndelig og eksistentiel omsorg.

Projektet mundede ud i dannelse af Etnisk Ressourceteam bestående af nu ca. 40 frivillige med vidt forskellig etnisk, sproglig og religiøs baggrund, under ledelse af Naveed Baig, der er ansat som koordinator. Etnisk Ressourceteam kan tilkaldes efter ønske fra patienter og pårørende med etnisk minoritetsbaggrund – eller af medarbejderne. Formålet med etnisk ressource team er at sikre, at patienter og pårørende gennem samtale og dialog på deres eget sprog kan få optimal omsorg i sorg og krise – samt at bygge bro mellem kulturer og religioner. Etnisk Ressourceteam kan ligeledes fungere som mediatorer i situationer, hvor der er kulturelt betingede modsætningsforhold eller konflikter i mødet med sund-

hedsvæsenet. Det Etniske Ressourceteam dækker nu fem af Regionens hospitaler.

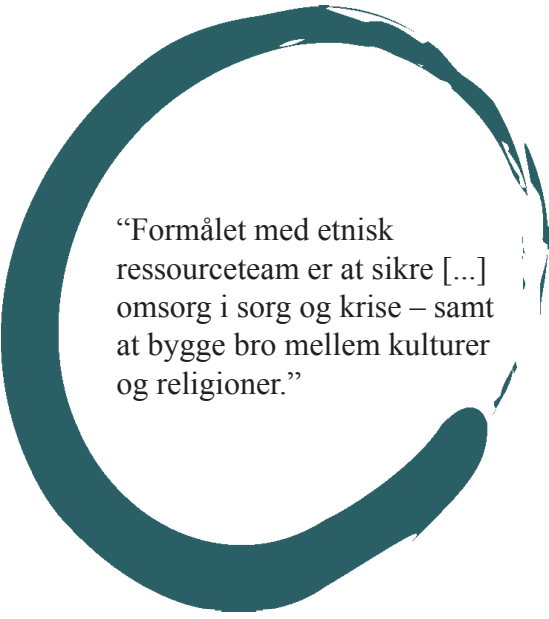
Mødet i sundhedsvæsenet er meget ofte følsomt og sårbart, dels fordi væsenet kan virke skræmmende alene i kraft af sin størrelse og uigennemskuelighed, og dels fordi patienten/brugeren er i en udsat og skrøbelig livssituation. Netop derfor er det vigtigt at der udvises respekt og værdighed overfor den enkeltes værdier, livssyn og tro, og at der udvises nænsomhed overfor det, der for den enkelte er uvurderligt. Kun sådan kan vi holde fast i os selv i væsenets favntag og bevare vores selvforståelse og selvrespekt i livets svære perioder.

Der er i sundhedsvæsenet en øget opmærksomhed og imødekommenhed overfor det svære møde. Men sundhedsvæsenet er stort og vidt forgrenet, og selv om væsenet er venligt stemt, så er det nok med væsner, som det er med kæder, der aldrig er stærkere end det svageste led. Mødet med væsenet bliver sjældent bedre end mødet med dets ringeste medarbejder.

Litteratur

Standarder for hospitaler (Joint Commission International), april 2003

Peder Palladius, *Visitatsbog*, København, 1911

“Formålet med etnisk ressource team er at sikre [...] omsorg i sorg og krise – samt at bygge bro mellem kulturer og religioner.”

Praksis i religionsmødet er praktiseret religionsteologi

Af Michael Krogstrup Nissen

Sognepræst i Nathanaels Kirke, Københavns Stift.

Medlem af Stiftsudvalget i Københavns Stift for Folkekirke og Religionsmøde og formand for stiftets arbejdsgruppe for religionsteologi.

Medlem af bestyrelsen for Stiftssamarbejdet Folkekirke og Religionsmøde.

Sidst i marts måned 2012 afholdt missionsselskabet Danmission en gudstjeneste i Helligåndskirken i København i forbindelse med en konference om religionsdialog. Under gudstjenesten gik flere af de muslimske konferencedeltagere, herunder en imam, til alters med præstens samtykke. Præsten argumenterede for sin praksis ud fra, at nadverbordet er åbent. Det er et udtryk for en invitation til et fællesskab i kærlighed mellem Gud og mennesker. Da invitationen kommer fra Gud, skal præsten ikke fokusere på de deltagendes intentioner eller trosforhold.

En biskop, en professor i teologi og en ekspert i kirkeret argumenterede for, at muslimers deltagelse i nadveren er problematisk. Med nadverens brød og vin mindes vi Jesu død og opstandelse, men det er blasfemisk for en muslim at tro på Jesus som den opstandne. En præst må være klar i mælet og gøre en muslim klart, at man i nadveren anerkender, at brødet og vinen er Jesu legeme og blod (Nissen og Johansen, 2012).

Modeller for religionsteologi

Gudstjenesten i Helligåndskirken er praktiseret religionsteologi, og de forskellige reaktioner på en bestemt praksis er et udtryk for forskellig religionsteologi. Religionsteologi handler om, hvordan man tænker teologisk i mødet med andre religioner. Den udfordring til teologien er i dag svær at komme uden om. Hvis man vil tænke teologien ind i sin samtid, må religionsmødet og pluralismen tænkes med.

Traditionelt har man arbejdet med tre religionsteologiske modeller, der hver for sig indeholder mange forskellige varianter. *Eksklusivisme* er former for teologisk tænkning, som markerer kristendommen som eneste frelsesvej. Det kan udfoldes ekklesiocentrisk (der er ingen frelse uden for kirken) eller kristocentrisk (alle, der ikke tror på Kristus går fortabt). *Inklusivisme* står for et helt register af teologisk tænkning, som giver plads for andre religioner i Guds virke i verden, herunder kristocentrisk inklusivitet. Kristus er den eneste vej til frelse, men han er ikke lukket inde i kirken eller den bibelske åbenbaring. I *pluralismen* er alle religioner lige i sandhed og værdi. Til trods for forskelligheder er alle religioner rettet mod og udgår fra den samme guddommelige virkelighed.

Hvilken af de tre modeller hælder vi selv til? Måske kan vi ikke entydigt svare på det spørgsmål, fordi tema, kontekst, hvem der spørger og hensigten med at spørge spiller ind? Måske vi skal ud over en stringent modeltænkning?

Religionsteologien har ofte været baseret på ovennævnte modeltænkning i et abstrakt rum, hvor man sjældent har været inspireret af kontekst, erfaringer og indsigt ansigt til ansigt med andre mennesker, miljøer og konkrete udfordringer. Modeller går ofte ud fra, at religioner er et afsluttet hele og et stringent læresystem. Men religioner er levende mennesker og mangfoldige virkeligheder. Mange religiøse mennesker i vores tid er synkretistiske, altså påvirket af flere religioner og mange forskellige erfaringer.

Religionsteologien kan ikke blot leve sit liv i teorien, i det abstrakte rum. Den må forholde sig til teksten og praksis.

Danmark og den danske kontekst

I Danmark gøres der i disse år med fantasi og engagement mange erfaringer med religionsmøde i sogne, i skoler og i hverdagssituationer. Det sker gennem fx dialog, inter-religiøs praksis og et fokus på sameksistens og diapraksis. Det er en udfordring for fagteologien at forholde sig til de gjorte erfaringer, og det er derfor ønskeligt med et større samspil mellem fagteologer og kirkens praktikere.

Danmark er blevet et religionspluralistisk samfund, ikke bare på grund af indvandring, men også fordi etniske danskere er optaget af et bredt spektrum af religion, spiritualitet og nyåndelighed. Det må få konsekvenser for vores måde at drive teologi på.

“Danmark er blevet et religionspluralistisk samfund, ikke bare på grund af indvandring, men også fordi etniske danskere er optaget af et bredt spektrum af religion, spiritualitet og nyåndelighed.”

Sverige

Svenska Kyrkan udgav i 2011 et officielt religionsteologisk dokument af samme grund. Dokumentet har titlen ”Sann mot sig själv – öppen mot andra.” Selvom konteksten for dokumentet er Sverige, giver overvejelserne i dokumentet en god fornemmelse af, hvad der står på spil også for folkekirken (Ahlstrand m.fl., 2011).

Nutidens udfordringer, erfaring, kontekst og praksis er ramme for religionsteologien. Der drives samtidsteologi, og der lægges vægt på diapraksis som udgangspunkt og dagsordensætter for den religionsteologiske diskussion. Når vi som kirke hylder det demokratiske samfund med tolerance og mangfoldighed, gode relationer, demokrati og sameksistens som ideal, bør vi lade det få teologiske konsekvenser. Det er helt legitimt i en reformatorisk kontekst, for teologien er ikke en statisk størrelse. Den er i bevægelse. Teologien skal fortolke evangeliet i en foranderlig verden.

Den svenske kirke skal i religionsmødet være både sand mod sig selv og åben mod andre. Denne spændingsfyldte dialektik fastholdes gennem et inklusivistisk standpunkt. Åbenheden, påskønnelsen af andetheden og det gode og sande ved den anden kan fastholdes samtidig med, at man er tro mod det, man selv står for.

Den svenske kirke har en etableret interreligiøs praksis. Nu følger den teologiske refleksion. Til eksempel er der i lufthavnen Arlanda i Stockholm et kapel. Her er indrettet et kristent gudstjenesterum med den mulighed, at det kan anvendes af mennesker med en anden religion.

Dokumentet fastholder, at vi som kristne kender Gud som Kristus, der døde på korset. Dét hører imidlertid til det dybeste og inderste i tilværelsen, der ikke kan bruges i en samtale, hvor der skal argumenteres. Det hører til et andet lag. Det gode religionsmøde er ikke at give afkald på sit eget eller at finde en mindste fællesnævner. Det er ikke et problem, at vi ser Gud som treenig, eller at Kristus er både Gud og menneske. Vi kan i åbenheden holde fast i vores tro som Jesu efterfølgere – tjenende, vidnende, befriende, lægende, fredsstiftende.

Danmark igen

Dannelsen af Stiftssamarbejdet Folkekirke og Religionsmøde for ti år siden er et udtryk for, at folkekirken i Danmark forholder sig til den religionspluralistiske situation. Alligevel har religionsteolo-

gien i Danmark rent fagteologisk været forbeholdt de få med en særlig interesse. Men i virkeligheden er den et anliggende for alle de centrale teologiske hovedtemaer: sandhed, gudslære, skabelsteologi, kristologi, soteriologi, pneumatologi, ekklesiologi, ontologi, eskatologi og åbenbaringsteologi. Den holdning, man har til andre religioner, får direkte konsekvenser for hele teologien. Omvendt får det, man siger og tænker om de klassiske hovedtemaer i teologien, konsekvenser for religionsteologien.

Da jeg i 1999 holdt et foredrag om religionsteologi for mine præstekolleger, var flere chokerede over, hvor meget der var på spil. Derfor kan det være meget udfordrende at arbejde med religionsteologi. Samtidig bliver man mere bevidst om, hvad man selv tror på, og man bliver klar over, at teologi har konsekvenser.

Praksis og teologi

Religionsteologien er altafgørende for en god praksis i religionsmødet. Enhver form for møde mellem kristne og mennesker af anden tro er praktiseret teologi. Praksis er teologien i handling. Ofte opstår der en praksis, som ikke har fodfæste i en gennemtænkt teologi. Men vi bliver nødt til at reflektere over, om vi kan stå inde for den teologi, som vores praksis – måske ureflekteret – er et udtryk for. Det er med til at sikre lødigheden og sammenhængskraften i det, vi gør. I København laves der til eksempel en mængde interreligiøse tiltag, som folkekirken ofte deltager i. Det, mener jeg, er fint, men deltagelse bør i højere grad integreres i et religionsteologisk arbejde.

En bestemt indarbejdet praksis i kirkens møde med mennesker af anden tro kan udfordre etableret teologisk tænkning. Også kirkens liturgi, herunder bønner og tekstlæsninger, kan udfordres og en revision kan være nødvendig, hvis der skal være sammenhæng mellem praksis og teologi.

“Enhver form for møde mellem kristne og mennesker af anden tro er praktiseret teologi”

En mulig vej at gå i det religionsteologiske arbejde

Et virkeligt møde med andre religiøse traditioner åbner sig for samtalen og erfaringen i mødet med den anden. I det møde kan alt ske, fordi Gud er til stede i verden. Der er mulighed for at forandre og lade sig forandre. Da religioner er levende mennesker, er vi hinandens medvandrere i livet. Sammen søger vi indsigt, sandhed og visdom.

Troen på en trinitarisk Gud som Fader, Søn og Ånd giver os forventninger om Guds skabende og forløsende nærvær i alt det skabte. Vores skabthed i Guds billede giver en relation til Gud i vor dybeste menneskelighed. Da verden er skabt for Kristus, i Kristus og til Kristus, er Kristus i berøring med alt liv. Fordi Ånden er livgivende, blæser den gennem alt det skabte.

Som treenig forholder Gud sig til verden på så forskellige måder, at der er forskelle i selve gudsbegrebets enhed. Guds bevægelse ud i verden for at etablere relationer ses i Åndens virke, der ikke kan begrænses. Dens virke må også findes i andre religioner. Vi kan ikke vide, hvilke frugter Ånden skaber i andre religioner, men vi skal være åbne for, at Guds sandhed kan findes der. Vi kan lære og blive mere vise gennem mødet med den anden.

At være er at være i et fællesskab. Man er ikke bare til. Man er til sammen med. Hvor der er fællesskab er der personer. Personlighed og fællesskab definerer, hvem vi er, og hvem Gud er. Fordi Gud er treenig, kan Gud ikke tænkes uden person, relation og fællesskab. Trinitet betyder et fællesskab af

forskelle i enhed. Det afspejles ind i den skabte virkelighed, der er mangfoldig.

Det trinitariske gudsbegreb begrundes, at kristne er mennesker i dialog. Sendt ud i verden for at skabe dialog og fællesskab. Gud er fællesskab, Gud er dialog, Gud er et fællesskab af relationer. Når skabelsens ophav er en treenig Gud, må den trinitariske strukturs aftryk være i verden og dermed også i bevægelsen frem mod fællesskab og afklaring af sandhed.

Ånden blæser hvorhen den vil. Men Ånden er ikke helt fri. Ånden er i relation til Kristus og Faderen. Det, som Ånden siger, skal dialektisk afspejle det, Kristus siger. For kristne er Kristus det normative kriterium for, hvem Gud er. Samtidig sker der en fortsat Guds-selvåbenbaring i verden gennem Ånden. Denne spænding må kristne fastholde. Fordi Gud er trinitarisk, var Kristus med ved skabelsen, og verden har derfor et Kristusmærke. Verden er mærket med korsets smerte og forsoning.

Nutidens og fremtidens religionsmøde

De ovennævnte overvejelser er relevante for vores praksis og relevante for besvarelsen af de teologiske spørgsmål, der trænger sig på i religionsmødet i Danmark. Går det til eksempel an at holde interreligiøs bøn og interreligiøse vielser? Skal vi fokusere mere på fællesskab, medborgerskab og praksis end på læremæssige uenigheder? Hvor går grænsen mellem at være åben og sand mod sig selv?

Vi kan vælge en kommunikation i kirken, der åbner eller lukker. Vi kan vælge en teologi, der inkluderer eller ekskluderer. Vores religionsteologi er medbestemmende for det valg, vi tager. På samme måde er religionsteologien afgørende for fortolkningen af bibeltekster i forkyndelsen.

Missionsforståelsen påvirkes af vores religionsteologi.

Hvis vi gerne vil gode relationer og værdsætter det gode i andre religiøse traditioner, ophører kirken så ikke med at være i mission? Nej, men fokus forandres. Spørgsmålet om frelse overlades til Gud i tillid til, at vi som kirke er kaldet og sendt med evangeliet. Kaldet til at dele ud af Guds omsorg uden for egne grænser. Sendelsen ses i forlængelse af Jesu egen sendelse til at tjene, befri, vidne, hele, helbrede, give liv.

Der står meget på spil. Vi har i Danmark brug for en mere fokuseret og systematisk teologisk, kontekstuel refleksion over vores interreligiøse praksis. Vi skal ville mødet og inklusionen af den anden. Vi skal lægge vægt på diapraksis, kontekstuel teologi og erfaring med det for øje, at vi ikke skal miste teologisk dybde og stringens. Det kan for en stor del undgås, når vi holder os selv fast på teologiens hovedspørgsmål.

En teologi i 2012 vil miste sin autenticitet og relevans for livet, hvis ikke den forsøger at svare på, hvad det betyder religionsteologisk for folkekirken, at den ikke længere er monokirke i et monosamfund.

Vi har brug for en afklaring af den religionsteologi, der danner grundlag for praksis og den vej, vi vil gå.

“Vi kan ikke vide, hvilke frugter Ånden skaber i andre religioner, men vi skal være åbne for, at Guds sandhed kan findes der.”

Litteratur

Kajsa Ahlstrand m.fl., *Sann mot sig själv – öppen mot andra. Samtal om religionsteologi i Svenska Kyrkan*, Svenska Kyrkan 2011. Se särskilt Kajsa Ahlstrand: ”At tänka om tro – vår egen och andras.”, s. 8-45

John Engedal Nissen og Tobias Stern Johansen, ”Missionsselskab kritiseres for at invitere muslimer til nadver.” i *Kristeligt Dagblad*, 30. marts 2012

Magasin om Religionsmøde udgives af:

Stiftssamarbejdet Folkekirke og Religionsmøde

Peter Bangs Vej 1D

2000 Frederiksberg

Tlf. 38 38 49 91

www.religionsmoede.dk

mail@religionsmoede.dk

Magasin om Religionsmøde udkommer to

gange om året som online-magasin, tilgængeligt på

www.religionsmoede.dk/magasin

Synspunkter bragt i magasinet dækker ikke nødvendigvis
Folkekirke og Religionsmødes holdninger.

Redaktør: Jan Nilsson

Kontakt: magasin@religionsmoede.dk

Layout: Karsten Dideriksen

© Folkekirke og Religionsmøde og forfatterne

**Folkekirke og
Religionsmøde**